

TEXTVS
PROCLI

p. Tho. Linarri

AXIS mundi uocatur demetiens ipsius, circa quam uoluitur. Axis, extre-
ma, poli mundi, seu uertices, sunt nominati. Horum alter septentrionalis
alter austrinus dicitur. Septentrionalis, qui semper in nostra habitatione appa-
ret; Austrinus contra, qui semper, ut ad nostrum horizonta, conditur. Sunt ta-
men in terra loca quaedam in quibus polus, qui semper nobis conspicuus est,
ijs qui ibi degunt haudquaquam cernitur. Qui uero nobis perpetuo occultus est,
ijsdem conspicuus euadit. Rursus quoque locum quempiam in terris inuenias,
ubi ambo poli, æquabilem in horizonte situm habent.

STOEFLERI
INTERPRE.
Mundus

Ultramunda-
nus.

Plato

Cleomedes

Plinius

Strabo
Lucanus

PRincipio contuendum (authore Cleomede primo de meteoris) Mundus
dicitur multis modis. Primo mundus est ex cælo terraque, nec non naturis, quæ
in eis comprehenduntur opificiū. Is corpora cuncta comprehendit, nec extra
ipsum prorsus quicquam est: non infinitus, sed definitus comprobatur. Hæc Cleo-
medes quasi ad literam. Et plures in se recipit partes. Quare secundo conside-
randū, quod antiquitas & grauiissimi theologi tres figurarunt mundos: scilicet,
ultramundanū, cælestem & sublunarem. Supremum omnium ultramundanū,
quæ theologi angelicum, philosophi intellectualem uocant: quia nemine satis
decantatus est, inquit Plato in Phædro. De quo mihi nil loquendū, nec est de cō-
sideratu astrologico. Proximus huic cælestis appellatur, qui ex orbibus cæle-
stibus quotquot sunt integratur, & usitato cælum nominatur. De eo mūdo sæ-
pius loquitur Cleomedes, puta primo de meteoris, capitulo De causa incremē-
ti inæqualis dierum: & capitulo, Quod mundus sit globosus, et capit. Quod
terra sit mundi medium &c. Et Plinius Secundus lib. 2. ca. 1. Naturalis historie
sic habet. Mundum, & hoc quod nomine alio cælum appellari libuit, cuius cir-
cumflexu teguntur cuncta, numen esse credi par est, æternum, immensum, neque
genitum, neque interiturū unquam. Pulchrum est hoc caput cum nonnullis sequen-
tibus. Strabo lib. 1. Supponendum (inquit) & mundi formam esse rotundam,
& rotundam terræ superficiem &c. Et Lucanus primo Pharsa.

At Figulus cui cura deos secretaque cœli
Nosse fuit, quem non stellarum Ægyptia Memphis
Æquaret uisu, numerisque mouentibus astra:
Aut hic errat (ait) nulla cum lege per æuum
Mundus, & incerto discurrent sidera motu.
Aut si fata mouent, urbi generique paratur
Humano matura lues, &c.

Aether
Iohannes de
Sacrobusto.

Aristoteles

Mar. Ma.

Et hoc pacto accipitur hic mundus. Mundus ille à pluribus nominatur Aether,
aut ætherea regio. Sic accipit Iohannes de Sacrobusto in libello de Sphæra
mundi, capitulo primo § Vniuersalis. Vniuersalis autem (inquit) mundi machi-
na in duo diuiditur, in ætheream, scilicet, & elementarem regionē. Et infra. Cir-
ca elementarem quidem regionem, ætherea regio lucida, à uariatione omni sua
immutabili essentia immunis existēs, motu continuo circulariter incedit. Et hæc
à philosophis Quinta nominatur Essentia. Et sic recipitur pro cælo. Aristote-
les enim æthera cælum dixit ab ætē, id est, semper, & βίω uoluo aut curro: quasi
semper & perpetuam uolubilitatem indicet. Nam primo libro Meteorologie
sic scribit. Corpus enim circulare, cū semper curreret, simul diuinum quippiam
in esse opinantes, ætherem nominari statuerūt. Quem sequitur Marcus Mani-
lib. primo cap. quarto
Aëra per gelidum tenuis deducitur axis
Libratumque regit diuerso cardine mundum.

Sydereus

A Sydereus, circa medium quem uoluitur orbis,
Aethereosq; rotat cursus immotus, At ille, &c.
Et infra.

Quodcunq; in medio est circa quod cuncta mouentur. Et infra.
Hoc dixere axem, quia motum non habet ullum.
Ipse uidet circa uolitantia cuncta moueri.

Ad idem Ouidius lib. 5. Tristium ad caesarem Augustum.

Ouidius

Sic habites terras ut te desideret aether.

Et idem 15. Methamor. Fab. 51. & ultima loquitur de caesare Augusto.

Sic & Saturnus minor est Ioue, Iupiter arces
Temperat aethereas & mundi regna triformis.
Terra sub Augusto est, &c.

Inde fit, ut qui multas à superioribus habent dotes, dicantur plurimum aetheris habere. Quod Hiarchas Indus de Apollonio Theanaeo testificatus est, dicens. Hiarchas
Mirari nemo debet, O Apolloni, te diuinandi scientiam consecutum, cum tantum aetheris in animo geras. Non tamen sum nescius, etherem sepius significas re ignem & etiam aerem; sed de his alibi dicemus. Tertius mundus dicitur sub-

B lunaris, quem nos incolimus. Quem supra Ioannes de Sacro Busco uocat elementarē, & is nobis est notior & manifestior. De quo suo loco abundè dicemus. Io. de Sa. Bu.

Secundo loco aduertendum, quod axis mundi (ut habet Proclus) uocatur dimetiens ipsius circa quā uoluitur. Lucidius sic diffinitur. Axis mundi est linea recta per centrū sphaerae transiens, ex utraq; parte suas extremitates ad sphaerae circumferentiam applicans, circa quam sphaera mouetur uel conuertitur.

Axis

Et dicitur axis (ut nonnullis placet) ab agendo, id est, mouendo, quia circa eam mundus sine intermissione circumrotatur. Et nominatur axis ad similitudinem ligni teretis aut stipitis, super quem rota currus uertitur, Germanica lingua, ain achs, & est ferme semilatinum. Et notanter adiungitur haec particula. Circa quam sphaera mouetur aut circumuoluitur. Nam non omnis linea recta per medium sphaerae transiens & ex utraq; parte applicata, dicitur axis, sed ea sola circa quam conuertitur, rotatur, atq; intorquetur sphaera. Et hanc particulam Theodosius de Sphaeris in principio, cū axem diffiniret, diligenter annotauit. Nec id latuit Marcum Manilium, supra de axe mundi locutum.

Achs

Theodosius

C Aëra per gelidum tenuis deducitur axis. &c.

Accedit pulchre Caesar Germanicus Arati in Phenomenon interpres, his carminibus. Caesar Ger.

Cætera quæ toto fulgent uaga sydera mundo,
Indefessa trahit proprio cum pondere cælum
Axis, stat motus semper uestigia seruat
Librata sçq; tenet terras, & cardine firmo
Orbem agit extremum, geminis determinat axem,
Quem Graij dixere polon: Pars mersa sub undas
Oceani, Pars celsa sub horrifero Aquilone.

Ad idem, Rufus Festus paraphrastes Arati.

Mobilis, en, etiam mundi se machina uersat
Ponderis ac proprii trahit inclinatio cælum.
Sed non axis item curui uertigine fertur
Aetheris, ut stylus in stabili conuoluitur orbi
Luce manente, tenuisq; procul sacra uiscera cœli
Perforat, & mediæ molem terræ tenet illum.
Constitit & ferri se circum cuncta remissit.

Et infra.

Nec minus extremo dispar polus oceano pars
 Sublime erigitur, subit altera mersa sub undas
 Pars erebum & nigri iacet hæc ut conscia ditis,
 Ac teres in gemina stridit uertigine cardo,
 Alter in obtutum facilis latet, alter & alto
 Deprimitur Barathro, &c.

Et infra,

Nigear .i. axis Et nostra tempestate Aratus latinus factus, similem habet sententiam, quem legito. Sed nec id tacendum est, quod axis arabice aut hebraice dicitur Nigear. Mesala libro de uirtute motoris. Nigear (inquit) sphaera, est linea recta que libet transiens per centrum, ex utraq; parte ad superficiem perueniens, cum ipsa sphaera figitur, & sphaera circa ipsam uoluitur. Diameter & axis habent se sicut inferius & superius. Omnis enim axis est diameter, sed non conuertitur praedicatio. Diameter sane est linea recta transiens per medium figurae, siue sit plana, siue sit solida, siue rotunda, siue angularis: Et hoc modo dicimus diameter circuli, diameter quadrati. **Hyginus** Hyginus, in suo astronomico poetico, uocat axem dimensionem. Dicit enim. Dimensio, quae totius ostenditur sphaerae, etiam ex utrisq; partibus eius ad extremam circumductionem, rectae ut uirgulae, perducuntur: Quae dimensio a compluribus axis est appellata. Huius autem cacumina, quibus maxime sphaera nititur, poli appellantur. Quorum unus ad aquilonem spectans, Boreus, alius oppositus Austronotus est dictus. **Polus quid** De axi uide etiam Alphraganum Differentia secunda. Tertio loco conueniendum. Quod polus est extremitas aut punctus finiens lineam, quam iam nominauimus axem. Vnde sphaerae motus dicitur fieri super axem & super polos. Ideo poli inesse dicuntur sphaerae, quasi corporis moti super illos. Dicitur polus, a *πολιω* uerbo graeco, quod uerbo significat uel circumago. Et *πολος* graece, latine dicitur uertex. Altissimae sane partes caeli, quas graeci *πολος* uocant, latine uertices dicuntur, quod circa hos mundus rotetur & uertatur. Dicuntur & cardines, a similitudine eorum, circa quos ianuae uertuntur & uoluuntur. Est tamen cardo generalius uocabulum quam polus, aut uertex. Quia extendit se etiam ad orientem & occidentem. **Polus geminus** Tertio considerandum. Quod geminus, est polus, Septentrionalis, Arcticus, Borealis, siue Boreus, Aquilonius, siue altissimus: Et is nobis, qui sedes in aquilonem habemus, semper apparet, id est, nunquam occidit. Alter Austrinus aut australis, Antarcticus, Meridionalis aut meridians, Notus aut Notius, imus, depressus. Qui ab aquilonaribus uideri non potest. De his Germanicus Caesar, Rufus Festus, ubi supra, Aratus, Hyginus. Et Virgilius primo Georgicorum. **Septentrio- nalis uel Arcticus &c.** Hic uertex nobis semper sublimis, at illum **Austrinus Antarcticus** Sub pedibus styx atra uidet, manesq; profundi.

Quarto aduertendum, Proclus in textu tria habitati orbis terreni loca determinat. Primus, eorum est, qui septentrionem colunt. His septentrionalis polus semper apparet: Qui his austrinae plagam habitantibus, propter terrae tumorem & globositatem, obtutu minime obijci potest. Secundus eorum est, qui in meridie uitam agunt: His austrinus polus semper cernitur, qui nobis septentrionarijs ob terrae gibbum delitet. Tertius locus est eorum, qui habitant sub aequinoctiali circulo, id est, sphaera recta: His uterq; polus iacet in horizonte, & omnia sydera oriuntur & occidunt. Haecenus de textus dilucidatione.

DE CIRCVLIS SPHAERAE.

TEXTVS
 PROCLI
 Aequidistantes.

Circulorum sphaerae, alij paralleli siue aequidistantes sunt, alij obliqui, alij per polos ducti. Aequidistantes sunt, quibus ijdem cum mundo poli